

М. О. Москаленко,
аспірант, кафедра економічної теорії та економічних методів управління,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-1977-7579>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.11.186

МЕРЕЖЕВА ЕКОНОМІКА: ТРЕКЕР ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ

М. Moskalenko,
Postgraduate student, Department of Economic Theory
and Economic Management Methods, V.N. Karazin Kharkiv National University

NETWORK ECONOMY: A TRACKER OF UKRAINIAN BUSINESS RECOVERY

Цифрова мережева економіка — сучасний тренд світогосподарського розвитку. Його дослідженням займаються представники різних галузей знань, але швидко змінювані практики вимагають поглибленого аналізу ключових напрямів розвитку національного бізнесу, можливостей і викликів, які перед ним виникають в мережевому господарському середовищі. Прогрес мережевої економіки пов'язаний з застосуванням штучного інтелекту, аналітики даних, хмарних технологій. Компаративний аналіз національних економік за індексом мережевої готовності та глобального інноваційного індексу дозволив показати місце України в розвитку мережевої економіки, потенціал і напрями удосконалення. Відновлення українського бізнесу як конкурентоспроможного в сучасній мережевій економіці потребує створення клієнт орієнтованої екосистеми на основі сучасних цифрових технологій. Динамічність світових господарських процесів обумовлює необхідність нарощування зусиль бізнесу, держави в цифрових трансформаціях в глобальній мережевій економіці.

The digital network economy is a modern trend in global economic development. It is studied by representatives of various fields of knowledge, but rapidly changing practices require an in-depth analysis of the key areas of national business development, opportunities and challenges that it faces in the networked economic environment. The progress of the network economy is associated with the use of artificial intelligence, data analytics, and cloud technologies. The comparative analysis of national economies by the network readiness index and the global innovation index allowed us to show Ukraine's place in the development of the network economy, its potential and areas for improvement. Restoring Ukrainian business as competitive in the modern network economy requires the creation of a customer-oriented ecosystem based on modern digital technologies. In modern conditions, there is a growing attention to the implementation of theoretical concepts in economic practice. The main areas of research in network issues that have had a significant impact on the development of this area are highlighted. Among them, special attention should be paid to the resource, evolutionary and relationship aspects. The widespread use of rapidly changing information and communication technologies is the basis for progress in the network economy. Geopolitical conflicts, in particular Russia's war against Ukraine, have led to sudden increases in commodity prices and

supply chain disruptions, which have led to inflation and affected markets around the world. To identify areas for improving the implementation of digital technologies in the network economy, it is advisable to use the GII Global Innovation Index. This index takes into account about 80 indicators, including the political situation, education system, infrastructure, and knowledge creation in each country. Ukraine ranks 55th among 132 economies represented in the GII 2023 and 34th among 39 European economies. The networked economy can lead to increased inequality, as those companies that have access to networks can benefit from them, while those without access can fall behind.

Ключові слова: мережева економіка, цифрова економіка, індекс мережевої готовності, бізнес, цифрова трансформація.

Key words: network economy, digital economy, network readiness index, business, digital transformation.

ВСТУП

Індекс очікувань ділової активності НБУ знизився до 41 пункту на початку 2024 року порівняно з 45,7 наприкінці 2023 року, залишившись нижче "нейтрального" рівня у 50 пунктів. Це означає, що серед опитаних бізнесів переважають негативні очікування. Як повідомляє НБУ, на погіршення очікувань вплинули "посилення інтенсивності бойових дій, невизначеність щодо строків та обсягів надання зовнішньої фінансової допомоги, блокада західних кордонів, зростання виробничих витрат на посилення кіберзахисту, брак кваліфікованих кадрів" [1]. Зміна очікувань бізнесу є важливим суб'єктивним показником стану економіки, що свідчить про погіршення ситуації. Відновлення українського бізнесу — запорука розвитку національної економіки. Ефективність відновлення, підвищення його конкурентоспроможності обумовлена втіленням загальносвітових трендів, які визначаються розвитком мережевої економіки на основі цифровізації.

ПОПЕРЕДНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Мережева економіка на основі цифрових технологій поширюється понад три десятиліття, привертаючи увагу дослідників різних галузей знань. Вагомий внесок у її вивчення зробили Ріфкін Дж., Кастельс М., Веллман Б. та інші [2, 3, 4].

Завдяки зусиллям фахівців різних теоретичних напрямів з'ясовані основні риси сучасної мережевої економіки:

Взаємопов'язаність: Усі суб'єкти мережевої економіки взаємопов'язані один з одним. Цей взаємозв'язок може бути прямим, наприклад, через торгові відносини, або непрямим, наприклад, через вплив на ціни.

Динамічність: Мережева економіка постійно розвивається. Нові технології, нові бізнес-моделі та нові форми взаємодії між компаніями постійно змінюють вигляд мережевої економіки.

Комплексність: Мережева економіка є складною системою. Вона складається з багатьох взаємопов'язаних елементів, які взаємодіють один з одним.

Безперервність: Мережева економіка працює 24/7. Вона не обмежена часовими чи просторовими параметрами. Вона представляє собою глобальний феномен, який поєднує людей, ідеї, компанії та ресурси з різних країн світу.

Невизначеність: Мережева економіка є за своєю суттю невизначеною. Майбутнє мережевої економіки складно передбачити, оскільки воно залежить від багатьох чинників, які постійно змінюються.

Інформаційноємність: Зростаючий обсяг інформації грає ключову роль в мережній економіці. Вона сприяє кращому обґрунтуванню приймаємих рішень, координації дій та створення нових конкурентоспроможних продуктів та послуг.

Гнучкість: Мережева економіка є гнучкою та адаптивною. Вона здатна швидко реагувати на зміни попиту, пропозиції та технологій.

Ці риси роблять мережеву економіку унікальною та динамічною силою, яка впливає на всі аспекти життя суспільства загалом і кожної національної економіки. Формується самостійна сфера досліджень, яка відрізняється багатомірністю та об'єднує елементи різних наукових дисциплін. Термін "мережа" широко використовується в сучасних суспільних науках і привертає увагу багатьох дослідників, які намагаються пояснити причини інтенсивного зростання мережевих структур з різних точок зору. До мереж проявляють інтереси в різних аспектах знань про суспільство — в соціології та соціальній психології, в економіці та теорії управління.

В сучасних умовах все більше зусиль прикладається на застосування набутих уявлень в господарській практиці. Виділилися найбільш значущі напрямки, які дали значний пласт робіт по мережевій проблематиці. Серед них перш за все, необхідно відзначити підходи: ресурсний, еволюційний і стосовно змісту відношень. Фахівці Deloitte Б. Нікерсон та К. Лейн звертають увагу на тенденції, інновації та ризики в бізнесі, що функціонує в мережевому суспільстві [5].

Працівники McKinsey Рітеш Агарвал, Ашіш Гупта, Панкадж Сачдева, Джил Шарабура звертають увагу на проблеми модернізації мережевої архітектури та те, як організації можуть здійснити перехід до хмарної моделі, який дозволить їм підвищити безпеку та використовувати весь потенціал цифрової еволюції [6]. Разом з тим не всі аспекти цієї проблеми, а саме взаємовпливу розвитку мережевої економіки та національного бізнесу, його апгрейду в екстремальних умовах, докладно проаналізовані.

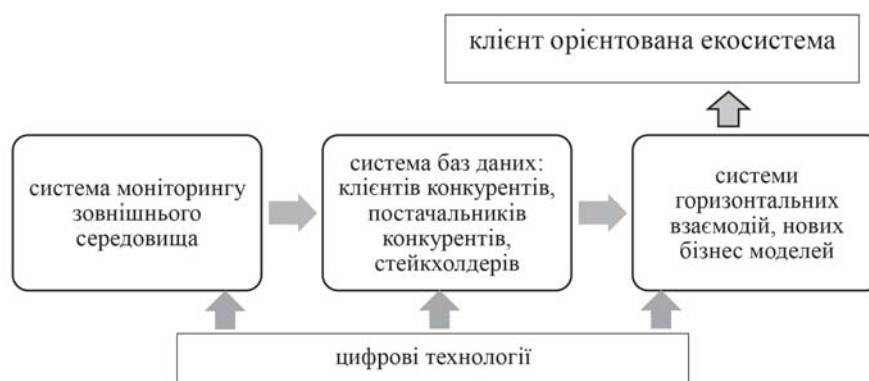

Рис. 1. Ключові складові апгрейду бізнесу

Джерело: складено автором.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті — узагальнити зміни в мережевій економіці, як сучасному середовищі відновлення українського бізнесу, виокремити можливості та виклики для його розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Мережева економіка визначається високим рівнем цифрової взаємодії та обміну інформацією між різними учасниками ринку. Для того щоб бізнес був конкурентоспроможним в цьому контексті, необхідно врахувати ряд чинників:

— Застосування новітніх цифрових технологій, таких як штучний інтелект, аналітика даних, хмарні технології сприяє отримання якісної актуальної інформації, підвищуючи конкурентоспроможність. Подальший прогрес мережевої економіки пов'язаний з застосуванням штучного інтелекту, використовуючи їх компліментарність, створює синергетичний ефект. Поглиблений аналіз даних для розуміння потреб споживачів допомагає підлаштуванню продуктів або послуг під їхні вимоги. Активне використання аналітики для вивчення даних про ринок, конкурентів та власну діяльність підтримує прийняття обґрунтованих рішень та вибір ефективних стратегій.

— В мережевій економіці важливо удосконалювати систему комунікації з клієнтами, використовуючи соціальні мережі, електронну пошту, месенджери тощо. Розуміння потреб та вимог користувачів допомагає персоналізувати пропозицію. Бізнес повинен бути гнучким та готовим до швидких змін у відповідь на нові технологічні та ринкові тенденції. Мережева економіка підтримує співпрацю та партнерство. Співпраця з іншими компаніями або платформами може покращити доступ до ресурсів та збільшити обсяги продажів. Штучний інтелект оптимізує управління ланцюжками постачання, використовується для створення смарт-контрактів. Сприяння створенню позитивного іміджу та бренду важливо для залучення клієнтів та створення довгострокових відносин.

Загалом, успіх в мережевій економіці вимагає поєднання технологічних інновацій, стратегічного мислення та активної участі у взаємодії з іншими учасниками ринку [7]. В сучасній мережевій економіці конкурентоспроможність бізнесу обумовлена створенням клієнт орієнтованої екосистеми (рис. 1).

Разом з тим удосконалення бізнес процесів, більш глибоке занурення в мережеві відносини не тільки відкриває нові можливості. Необхідно враховувати ризики, які можуть виникнути. Оскільки велика кількість даних перебуває в цифровому вигляді, важливо вдосконалити системи кібербезпеки, щоб захистити конфіденційні інформаційні ресурси, постійно оновлювати інформаційне забезпечення компанії, розвивати компетентності працівників.

За дослідженнями експертів Deloitte, проведеними на основі опитувань менеджерів компаній Сполученого Королівства та Сполучених Штатів Америки, ризикопороджуючі чинники можуть будити пов'язані з:

- раптово виникаючими ІТ (вважають 60% респондентів),
- невідповідністю рівня підготовки працівників компанії швидкому прогресу ІТ (-45%),
- порушеннями, що стосуються кібербезпеки та безпеки даних (-39%).

Це може привести до зниження продуктивності (-68%), підвищення витрат (-53%). 34% опитаних вважають, що сукупні економічні втрати можуть сягнути до 1млн доларів [5].

Широке застосування швидко оновлюваних інформаційно-комунікаційних технологій складає основу прогресу мережевої економіки. Війна Росії проти України призвела до різкого зростання цін на товари та збоїв у ланцюжках поставок, що спричинило інфляцію і вплинуло на багато ринків у всьому світі. Разом з тим очікується, що ринок інформаційних технологій у 2028 році сягне 12417,21 мільярда доларів із середньорічним темпом зростання 8,3 % [8]. Саме країни, які лідирують в розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій, займають визначальні позиції і в глобальній конкуренції. Широке застосування ІКТ в усіх сферах суспільного життя визначається одним з пріоритетних напрямів господарського розвитку. Рух в цьому напрямку здійснюється не рівномірно. Узагальненим показником застосування інформаційно-комунікаційних технологій як основи прогресу мережевої економіки вважається індекс мережевої готовності NRI, що оцінює країни за певними параметрами. NRI був започаткований у 2002 році при сприянні Всесвітнього економічного форуму. У 2019 році NRI був перероблений тепер під егідою Portulans Institute. Методика вибудовування індексу спрямована на виявлення тісного зв'язку між розвитком ІКТ та економічним благополуччям, так як ІКТ грають сьогодні

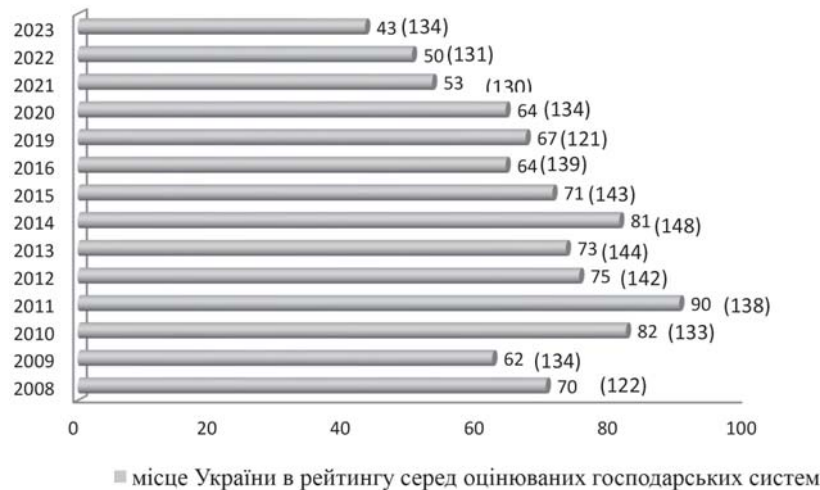

Рис. 2. Зміна рейтингу України за NRI 2008 — 2023 рр.

Джерело: складено автором [9].

Рис. 3. Порівняння місця України за субіндексами рейтингу мережевої готовності в групі країн з доходами нижче середніх 2023 р.

Джерело: складено автором [10].

провідну роль у розвитку інновацій, підвищують продуктивність і конкурентоспроможність, диверсифікують економіку та стимулюють ділову активність, тим самим підвищуючи рівень життя людей.

Найвищу рейтингову позицію за Індексом мережевої готовності Україна продемонструвала у 2023 році (43 місце) (Рис. 2).

В Рейтингу мережевої готовності 2023 року Україна посіла 43 місце, а в групі країн, виокремленій за відповідним рівнем доходу — 1 місце (Рис. 3) [2].

NRI 2023 оцінює загалом 134 економіки на основі їх ефективності за 58 змінними, які об'єднані в 4 групи: технології (оцінити технологічну інфраструктуру, розглядається базовий рівень доступності ІКТ заглиблюючись у такі аспекти, як комунікаційна інфраструктура та економічна ефективність, вимірює готовність країни до майбутніх тенденцій мережевої економіки та нових технологічних парадигм.); суб'єкти (оцінюється застосування ІКТ у трьох аспектах: особи, підприємства та державний сектор); управління (наголошує на створенні та доступності структур, які активізують мережеву економіку в тріаді вимірів: довіра, регулювання та включення); вплив (намагається оцінити різноманітні наслідки залучення до мережевої економіки в трьох сферах: економіка, якість життя, внесок у досягнення цілей сталого розвитку).

Порівнюючи прогрес України за Індексом мережевої готовності, можна констатувати що вона перевищує показники країн-сусідів (Румунія, Грузія), які відносяться до групи з доходами вище середнього, наближається, особливо за субіндексами "технології" та "суб'єкти", до країн з високим рівнем доходів (Естонія, Польща) (таблиця 1, Рис. 4).

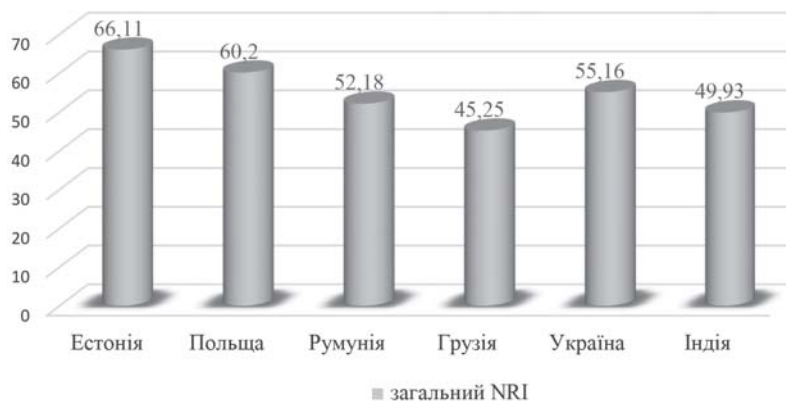

Рис. 4. Порівняльна оцінка динаміки індексу мережевої готовності країн з різним рівнем доходів

Джерело: складено автором [10].

Таблиця 1. NRI та його складові в 2023 за окремими країнами

	Загальний NRI	технології	суб'єкти	управління	вплив
Країни з високим рівнем доходу					
Естонія	66,11	51,33	57,59	87,71	67,8
Польща	60,2	98,95	53,19	75,16	63,5
Країни з рівнем доходу вище середнього					
Румунія	52,18	42,69	46,33	66,87	52,81
Грузія	45,25	37,65	48,8	55,39	45,15
Країни з рівнем доходу нижчі середнього					
Україна	55,16	47,84	57,07	60	55,72
Індія	49,93	48,44	46,95	49,41	54,90

Джерело: складено автором [10].

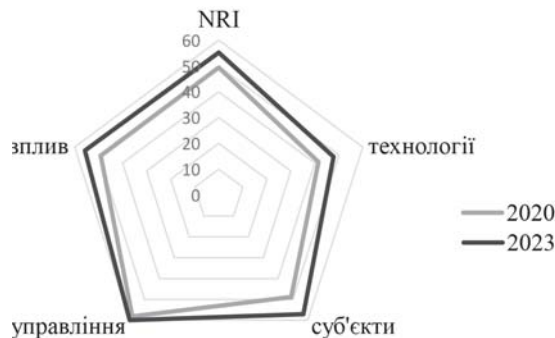

Рис. 5. Динаміка зміни індексу мережевої готовності України за 2020–2023 рр. за субіндексами

Джерело: складено автором за матеріалом [9].

Головна сила України пов'язана з субіндексом "суб'єкти". Тим часом найбільше можливостей для вдосконалення стосується "управління".

Експерти констатують, що Україна має більшу готовність до мережі, ніж можна було б очікувати, враховуючи рівень її доходу (Рис. 3).

За останні роки Україна досить суттєво просунулась за всіма складовими індексу мережевої готовності, особливо "технології" та "суб'єкти" (рис. 5). Експерти Portulans Institute вважають, що можливості для України в підвищенні NRI пов'язано зі зростанням охоплення населення мобільною мережею 3G та збільшенням застосування роботів у виробництві [10].

Для виокремлення напрямів удосконалення впровадження цифрових технологій в мережевій економіці доцільно використати глобальний інноваційний індекс GII. Індекс охоплює близько 80 показників, у тому числі показники, що стосуються політичної ситуації, системи освіти, інфраструктури та створення знань у кожній країні. Україна посідає 55 місце серед 132 економік, представлених у GII 2023 та 34 місце серед 39 економік Європи [11]. В 2023 році Україна займала 78 місце за обсягами інвестиційних ресурсів. Це нижче ніж минулого року. За обсягами результатів інновацій Україна посідає 42 місце. Ця позиція вища, ніж минулого року. Тобто Україна виробляє більше інноваційної продукції порівняно з рівнем інноваційних інвестицій. Разом з тим, слабкими місцями, які визначають імперативні напрями розвитку цифрових трансформацій є рівень розвитку ринку, інститутів та інфраструктури [11].

ВИСНОВКИ

Україна всупереч агресії та руйнуванням досягла успіхів в цифровій трансформації, про що свідчить аналіз світового індексу готовності мережі та глобального інноваційного індексу.

Динамічність світових господарських процесів обумовлює необхідність нарощування зусиль бізнесу, держави в цифрових трансформаціях в глобальній мережевій економіці.

Мережева економіка сприяє національним компаніям:

- виходити на нові ринки як у країні, так і за кордоном;

- знизити транзакційні витрати, пов'язані з пошуком інформації, веденням переговорів та укладанням угод;

- підвищити свою конкурентоспроможність за рахунок доступу до нових технологій, знань та ресурсів;

- призводить до створення нових робочих місць, особливо у сфері IT, електронної комерції;

- стимулює інновації, оскільки компанії постійно шукають нові засоби використання мережових технологій для підвищення своєї конкурентоспроможності.

Разом з тим зростає конкуренція, оскільки компанії з різних країн світу можуть конкурувати один з одним на тому самому ринку.

Мережева економіка може призвести до посилення нерівності, оскільки ті компанії, які мають доступ до мереж, можуть отримати вигоду від них, а ті, хто не має доступу, можуть відстати.

Мережева економіка збільшує ризик витоку даних, оскільки компанії зберігають та обробляють великі обсяги даних в електронному вигляді.

Мережева економіка може створити проблеми для регулювання національної економіки. призвести до втрати контролю над національною економікою, оскільки транснаціональні корпорації можуть відігравати все більш важливу роль в економіці країни.

Загалом вплив розвитку мережевої економіки на розвиток національного бізнесу є неоднозначним. Збільшення позитивних результатів пов'язано з постійним рухом в напрямку удосконалення цифрових трансформацій національного бізнесу і таким чином укріплення його позицій в світовій мережевій економіці.

Література:

1. Бізнес погіршив оцінки результатів своєї діяльності — підсумки опитування підприємств у січні URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-pogirshiv>

otsinki-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--pidsumki-opituvannya-pidpriemstv-u-sichni (дата звернення: 20.04.2024).

2. Rifkin J. The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism. — 2015. P. 448.

3. Castells M. The Rise of the Network Society. — 2009 P. 656.

4. Barry Wellman, Rainie Lee. Networked: The New Social Operating System / 2012

5. Benefits of a networked economy. Trends, innovations, and risks of the extended enterprise URL: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/risk/articles/networked-economy-connections-benefits.html> (дата звернення: 20.04.2024).

6. Побудова хмарної корпоративної мережі URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/tech-forward/building-the-cloud-ready-enterprise-network> (дата звернення: 24.04.2024).

7. Omelyanenko V., Khasanov B., Kolomiyets G., Melentsova O., Pominova I. Strategic decisions in the system of management of innovation activity of enterprises / -Academy of Strategic Management Journal Volume 19, Issue 6, 2020 URL: <https://www.abacademies.org/articles/strategic-decisions-in-the-system-of-management-of-innovation-activity-of-enterprises-9900.html> (дата звернення: 22.04.2024).

8. Світовий ринок інформаційних технологій 2024 URL: <https://www.thebusinessresearchcompany.com/report/information-technology-global-market-report> (дата звернення: 22.04.2024).

9. Звіти. Індекс готовності мережі URL: <https://portulansinstitute.org/reports/> (дата звернення: 23.04.2024).

10. Індекс готовності мережі 2023. URL: <https://networkreadinessindex.org/> (дата звернення: 22.04.2024).

11. Глобальний інноваційний індекс URL: https://www.wipo.int/global_innovation_index/ (дата звернення: 23.04.2024).

References:

1. National Bank of Ukraine (2024), "Businesses Downgrade Their Expectations for Their Economic Performance — Business Outlook Survey in January", available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-pogirshiv-otsinki-rezultativ-svoyeyi-diyalnosti--pidsumki-opituvannya-pidpriemstv-u-sichni> (Accessed 20.04.2024).

2. Rifkin, J. (2015), "The Zero Marginal Cost Society: The Internet of Things, the Collaborative Commons, and the Eclipse of Capitalism", The Journal of Sustainable Mobility.

3. Castells, M. (2009), The Rise of the Network Society, John Wiley & Sons, USA.

4. Wellman, B. and Lee, R. (2012), Networked: The New Social Operating System, MIT Press, USA.

5. Deloitte (2023), "Benefits of a networked economy. Trends, innovations, and risks of the extended enterprise", available at: <https://www2.deloitte.com/us/en/pages/risk/articles/networked-economy-connections-benefits.html> (Accessed 20.04.2024).

6. McKinsey Digital (2024), "Building the cloud-ready enterprise network", available at: <https://www.mckinsey.com/capabilities/mckinsey-digital/our-insights/tech-forward/building-the-cloud-ready-enterprise-network> (Accessed 24.04.2024).

7. Omelyanenko, V., Khasanov, B., Kolomiyets, G. and Melentsova, O., Pominova I. (2020), "Strategic decisions in the system of management of innovation activity of enterprises", Academy of Strategic Management Journal, Vol. 19, Issue 6, available at: <https://www.abacademies.org/articles/strategic-decisions-in-the-system-of-management-of-innovation-activity-of-enterprises-9900.html> (Accessed 22.04.2024).

8. The Business Research Company (2024), "Information technology global market report", available at: <https://www.thebusinessresearchcompany.com/report/information-technology-global-market-report> (Accessed 22.04.2024).

9. Portulans Institute (2023), "Reports. Network Readiness Index", available at: <https://portulansinstitute.org/reports/> (Accessed 23.04.2024).

10. Portulans Institute (2023), "Network Readiness Index", available at: <https://networkreadinessindex.org/> (Accessed 22.04.2024).

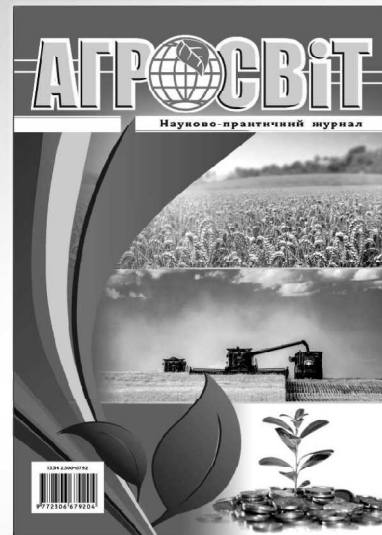
11. WIPO (2024), "Global Innovation Index", available at: https://www.wipo.int/global_innovation_index/ (Accessed 23.04.2024).

Стаття надійшла до редакції 15.05.2024 р.

АГРОСВІТ

<https://nayka.com.ua>

Передплатний індекс: 23847

Виходить 24 рази на рік

**Журнал включено до переліку
наукових фахових видань України
з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)**

Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292